

DEUTE I IMMIGRACIÓ

Iolanda Fresnillo, ODG. Juny de 2002

Esquema

- Característiques dels moviments migratoris en l'actualitat
- Factors de les migracions
  - Econòmic
  - Polític
  - Mediambiental
  - Social i cultural
- Immigració i deute (introducció i exemples)
- Debat
- Relació entre immigració i deute
  - Endeutament, ajust i efecte expulsíó
  - Emigració i vàlvula d'escapament

Preguntes

Existeix alguna relació entre el deute extern d'un país i els nivells d'emigració?

Les mesures posades en marxa per solucionar la crisi del deute extern, han aturat o impulsat les migracions als països endeutats? o el que és el mateix, és possible reduir la sortida d'emigrants d'un país mitjançant alleugeriment del seu deute extern?

Té l'emigració algun efecte positiu immediat pels països endeutats? Interessa realment als governs del Sud reduir les migracions?

Característiques dels Moviments Migratoris a l'actualitat.

Els moviments migratoris **no són un fenomen nou** dels segles XX i XXI. De fet han estat una constància al llarg de la història de la humanitat.

Per contra del que es pot creure tampoc han experimentat una tendència uniformement creixent ni ens trobem avui en dia en el seu punt àlgid en el que a números es refereix. Històricament, els majors moviments migratoris, tant en xifres absolutes com relatives, es van donar entre 1815 i 1915.

Les migracions que es produeixen avui en dia son, però, molt diferents a les del segle passat. De fet, **els moviments migratoris s'han convertit en un dels elements característics de l'actual procés de globalització.**

En el marc de la globalització es genera una nova dependència i interrelació mundial. Un dels seus principals indicadors és el ràpid augment dels fluxos transfronterers de tot tipus: finances, comerç, idees, contaminació, mitjans i persones.

Ens trobem davant un fenomen, la globalització, que presenta nivells molt desiguals d'integració. Així, els capitals financers poden donar la volta al món en segons, mentre les persones es troben cada vegada amb majors obstacles per a passar d'un estat a un altre. De la mateixa manera, assistim a un procés d'agudització de les desigualtats (l'ingrés mig dels països desenvolupats ha passat de ser 5.4 vegades superior al dels països pobres en 1990 a una relació actual de 7.2) que **afavoreix** la conjunció dels **efectes expulsió Sud-Nord** (situacions de crisi, pobresa i conflictes) i **atracció Nord-Sud** (millors nivells de vida, oportunitats d'ocupació, salaris millor remunerats, etc.).

Un altre aspecte característic de la globalització, **la revolució de les comunicacions, s'ha encarregat de transmetre aquestes desigualtats a tots els racons del planeta**, oferint una imatge (sovint distorsionada) d'un estat generalitzat de benestar al que, legítimament, tot el món vol aspirar. Les telecomunicacions **han facilitat que es coneguin i difonguin els hàbits i costums occidentals en tot el món, transmetent la convicció d'una cultura única i homogènia**. Per la seva banda, les migracions han contribuït a consolidar l'existència de societats multiculturals, el que ha redundat en un increment de la pluralitat ètnica i cultural de les ciutats, però també ha ocasionat el sorgiment i creixement de fenòmens preocupants de segregació racial, racisme i xenofòbia.

Vinculat amb l'anterior podem distingir una sèrie de **característiques** de les migracions del canvi de segle:

- Més **accessibles** a tots, d'acord amb les revolucions tecnològiques abans esmentades.
- **Criminalitzades pels governs**, sobre tot dels països del centre, que cada vegada imposen més controls de tipus físic (reforç de la vigilància en les fronteres), polític i legal, complicant l'accés regular dels potencials emigrants cap als països del Nord.
- **Necessitades en bona mesura per a mantenir l'actual ritme de creixement econòmic**, passant-se d'un procés inicial de deslocalització d'empreses (pel qual les grans multinacionals dispersen bona part de la seva producció en els països en desenvolupament, on incorren en menors despeses de tipus social, fiscal, etc.) a un altre de generació de "**mercats duals**", en els quals els llocs més precaris (salari més baixos, pitjors condicions laborals, treballs pitjor considerats, etc.) es cobreixen per immigrants, legals o il·legals, en el propi país.
- **Abastant un ventall major de països i zones geogràfiques**, tant a l'origen com en la seva destinació.

- Amb un **caràcter regional** cada vegada més accentuat, degut especialment a la política de tancament de fronteres dels països del Nord, el que ha provocat que els desplaçaments interregionals s'estiguin intensificant a Europa Central i Oriental, Àsia i Àfrica.
- Cada vegada més **feminitzades**, arribant avui en dia les dones a representar la meitat aproximadament del nombre de desplaçaments en l'àmbit internacional. L'emigració de dones es fa cada vegada més independent de les migracions de familiars homes, sorgint per iniciativa pròpia.
- Cada vegada més **diverses**, en la mesura que ens trobem amb refugiats, immigrants establerts, temporers, d'agrupació familiar, de passada cap a altre país, etc.
- Cada vegada més **estables**, en la mesura que les polítiques de tancament de fronteres portat a terme pel conjunt dels països de l'OCDE ha dificultat la temporalitat del procés migratori (els emigrants tenen por de tornar al seu país d'origen si de cas no poden tornar amb posterioritat, pel que intenten portar a la seva família amb ells i redueixen al màxim les seves sortides).
- **Amb efectes duradors sobre l'estructura global de les societats d'origen i d'acollida.** Els països del sud no només "exporten allò que no els fa falta en el seu mercat de treball", sinó també allò que sí li és necessari. Per la seva banda, els països d'acollida veuen modificada la seva estructura social i econòmica.

Avui en dia les migracions (en les seves múltiples formes: migracions internes, migracions regionals, migracions internacionals, refugiats, ...) **afecta al 2 % de la població mundial**. En xifres absolutes, s'estima que avui en dia existeixen uns **150 milions de migrants, la meitat dels quals viuen en països de la perifèria (les migracions es produeixen sovint dins del mateix continent)**. Aquesta xifra inclou uns 30 milions de desplaçats interns (dins dels seus propis països): 16 milions a Àfrica, 7 a Àsia, 5 a Europa i 3 a Amèrica del Sud. Es calcula que la xifra augmenta en un milió de persones a l'any. A tots ells hem d'afegir 25 milions de refugiats.

Com s'ha esmentat, aproximadament el **47,5 % dels emigrants són dones**.

S'estima per altra banda que existeixen com a mínim 10 milions de migrants que han abandonat casa seva a causa de la destrucció mediambiental (els sòls ja no són cultivables) i que cada any al menys 1 milió i mig de persones es desplaça del camp a la ciutat (migracions urbanes). Per últim, uns **35 milions de persones componen el grup de migrants laborals** (es desplacen a altres països a la recerca de treball).

Factors que influeixen en els processos migratoris.

Perquè decideixen les persones deixar la seva llar, i fins i tot la família, i emigrar a una altra ciutat, país, continent, societat?

La recerca d'una situació i un futur millors podria ser una resposta generalista, però aquesta recerca es pot emprendre a partir de múltiples circumstàncies i prenent camins molt diferents segons aquestes circumstàncies.

Podem assegurar que **la decisió d'emigrar no es pot mai circumscriure a un sol factor**. És una decisió fruit de multiplicitat de circumstàncies, tant externes (econòmiques, polítiques, socials, ..) com internes (personals i familiars). Així, és important tenir en compte que els factors que explico a continuació no operen de forma aïllada. A la pràctica uns i altres combinen la seva influència, fent molt difícil la classificació compartimentada dels tipus de migracions:

Situació Econòmica:

El context econòmic constitueix probablement el factor més rellevant en el marc dels processos migratoris de certa rellevància, tant en l'àmbit individual (el perfil més generalitzat d'immigrant és el d'una persona que, donada una situació econòmica individual o familiar més o menys precària, es trasllada a residir a un altre país per a treballar i millorar la seva situació econòmica), com en el nacional (molts dels països més afectats per l'emigració es troben en contextos de crisis econòmiques, altres nivells d'atur, inestabilitat, etc.)

Tot i això, és important diferenciar entre el factor econòmic com a motivació i la pobresa, en termes absoluts, com a element determinant. Per exemple, a Espanya, en tant que país receptor, dins de la llista dels 10 països no comunitaris que són els principals emissors d'emigrants a l'any 2000, només Senegal pertany al grup de països més pobres (o empobrits) del planeta. La resta són països d'ingressos mitjos¹. A nivell individual, les dades existents sobre els perfils dels emigrants, tampoc permeten concloure que es tracti dels ciutadans més pobres del seus països².

Context Polític

Segons ACNUR, en el món existeixen en l'actualitat 25 milions de refugiats "oficials, als que s'han de sumar entre 20 i 30 milions addicionals de desplaçaments interns per motius polítics. Són "emigrants" que abandonen el seu país o lloc d'origen fugint de situacions intolerables de conflicte, persecucions de tot tipus o manca de llibertat. A aquests, hem d'afegir les persones que, sense ser objecte d'una persecució o amenaça específica, abandonen els seus països per desavinences amb el règim polític dominant, considerant que no poden exercir amb llibertat els seus drets, per guerres o situacions d'inestabilitat política .

Deteriorament Mediambiental

Cada cop es parla més de la existència de "refugiats o emigrants mediambientals". Són persones que s'han vist forçades a abandonar els seus llocs d'origen perquè les seves terres ja no són cultivables, o perquè les aigües que les reguen estan contaminades. Al final, les migracions per causes mediambientals acaben sent migracions econòmiques, ja que en definitiva és la desaparició de la font d'ingressos el que fa prendre la decisió de marxar. En primera instància aquestes migracions acostumen a ser del camp a la ciutat (internament), però en molts casos, i degut a la manca d'oportunitats a la ciutat, poden acabar convertint-se en migracions internacionals.

Entorn social i cultural

Són factors menys objectius, però sovint més determinants. Aquí podem parlar tant de migracions amb l'objectiu de fugir d'un determinat context social no desitjat, com discriminacions per raons d'ètnia o gènere, que no arribin al nivell de persecució - seria

---

¹ **Marroc** (161.870 residents), Gran Bretanya (76.402 residents), Alemanya (60.828 residents), Portugal (44.038 residents), França (43.265 residents), Itàlia (29.871 residents), **Perú** (27.263 residents), **República Dominicana** (26.854 residents), **Xina** (24.693 residents), Països Baixos (17.243 residents), **Cuba** (16.556 residents), Estats Units (15.649 residents), i **Filipines** (13.765 residents).

² *Poner en marcha con éxito un proyecto migratorio exige disponer de un mínimo de recursos, formación e información que se encuentra fuera del alcance de los más desposeídos.* Esto es así en el caso de los procesos migratorios Sur-Norte, pero no podemos olvidar que los emigrantes que llegan a nuestras fronteras son tan sólo una pequeña parte del total de personas que, en todo el mundo, abandona sus hogares buscando una mejora de su situación. Un número mucho mayor aún se convierte en desplazados internos (dentro de su propio país) o se instala en los países vecinos que atraviesan una situación ligeramente más esperanzadora (migraciones Sur-Sur). Este fenómeno es particularmente significativo en África subsahariana (en Costa de Marfil viven más de 3 millones de inmigrantes provenientes de Burkina Faso y Mali), pero también en otras regiones como Centroamérica (Costa Rica se ha convertido en un punto de destino prioritario para los emigrantes nicaragüenses).

refugiat -, és el que ha fet augmentar en alguna mesura la feminització de les migracions, per superar situacions de desigualtat de gènere.

D'altra banda, i més generalitzat, estan les aspiracions de canvi social que han general els mitjans de comunicació en el context de la globalització, generalitzant-se el desig d'emigrar a països on es pugui "gaudir" (al menys en teoria) de majors graus de llibertat o benestar (més enllà del purament econòmic), sobre tot entre els més joves. És el que s'ha anomenat "efecte atracció" del nord, que exporta una imatge de llibertats, modernitat i benestar social cap a la resta del món (que, com sabem, no sempre coincideix amb la realitat)

S'ha creat una espècie de "cultura migratòria": la percepció social sobre la situació del país i les possibilitats de canvi és tan forta i negativa, que es generalitza la idea de l'emigració com a únic instrument de supervivència, convertint-se fins i tot en un element de reconeixement social. Emigrar equival a triomfar, alimentant-se un cercle viciós molt difícil de trencar (és la imatge de l'emigrant que torna a les vacances amb un cotxe que abans no podia ni somiar comprar-se).

Aquests factors són fonamentalment externs. Cal tenir en compte però que l'emigració es una opció que, en darrera instància, forma part d'un procés de presa de decisió personal i/o familiar, on s'integren molts altres aspectes, més subjectius i personals, que tenen finalment una rellevància transcendental a l'hora de prendre la iniciativa. Els factors exposats anteriorment poden ser les motivacions que impulsen a pensar en la possibilitat d'emigrar, però generalment aquesta decisió es concreta en un procés diferenciat segons cada situació personal i/o familiar. Ser home o dona, l'edat, la situació de salut personal, tenir fills al teu càrrec, la possibilitat d'emigrar amb la família, la possibilitat de deixar els fills a càrrec d'algú altre de confiança o no tenir ningú que depengui de tu, poden ser els factors definitius a l'hora de prendre una decisió com aquesta.

Immigració i deute

Actualment, els països de la perifèria constitueixen l'escenari més habitual (tot i que no l'únic) on tenen lloc els processos migratoris en l'actualitat, ja sigui com a sortida cap al centre del sistema o, en més ocasions de les que es pensa, com a destí d'aquestes migracions (moviments regionals i camp-ciutat). En molts d'aquests casos, es tracta a més de països que presenten elevats índexs d'endeutament extern.

Podem, segons el que hem explicat fins ara, afirmar que existeix una relació de causa efecte entre el grau o situació d'endeutament d'un país i l'increment de les emigracions?

Sembla lògic pensar que les dures implicacions econòmiques i socials que provoca una situació d'elevat endeutament (unit a la manca de recursos per fer front al pagament) per als països de la perifèria pugui constituir un dels "efectes expulsió" que animi a moltes persones a abandonar els seus llocs d'origen a la recerca d'oportunitats per a ells i per a les seves famílies.

D'altra banda, també podem pensar que l'emigració no sigui només una sortida a nivell individual, sinó també a nivell "nacional", donada la importància que poden arribar a tenir les remeses dels emigrants en quant a font de divises, necessitades per fer front als pagaments del servei de deute.

Aquesta relació, però, no és tan simple ni tan directe com sembla. Vegem-ne uns quants exemples i debatem després si realment existeix una relació directa entre immigració i deute

Exemples

Argentina

Comencem el recorregut dels exemples amb una imatge: la de centenars, o fins i tot milers d'argentins i argentines fent cua a les ambaixades d'Espanya i Itàlia amb l'objectiu d'obtenir un visat que els permeti fugir del país i emigrar a Europa.

Argentina pateix una de les crisis econòmiques més greus de la seva història. És una crisi causada pel fort nivell d'endeutament (no entrarem a analitzar aquí les causes d'aquest endeutament) i de la impossibilitat de fer front al pagament del servei del deute. Aquesta situació de fort endeutament s'arrossega des de fa diverses dècades, i des de la dècada dels 90 ha suposat l'aplicació de programes d'ajust estructural (dirigits pel FMI) i tot un seguit de polítiques neolliberals (privatitzacions, obertura a capitals estrangers, convertibilitat, etc..). Els resultats: un elevadíssim nivell d'atur, una retallada de les despeses públiques i, per tant, dels serveis socials i de protecció, un increment espectacular dels nivells de pobresa i del nombre de persones abocades a aquesta pobresa, ...

Argentina havia sigut històricament un país de recepció d'immigrants. A les dècades dels 50 i 60, va ser, juntament amb Veneçuela, un dels principals receptors d'immigració regional. Ara, i des de principis dels 90, ha deixat de ser un dels principals destins dels emigrants d'altres països llatinoamericans.

En quant als emigrants argentins, històricament s'han tractat sobre tot d'emigracions polítiques (sobre tot durant la dictadura de Videla). "Per primer cop l'exili es produeix per raons econòmiques, una novetat que ve a tancar un conte circular perquè els avis i besavis de molta gent que se'n va ara han estat persones que van venir a Argentina per raons econòmiques. Son els que van deixar Espanya, Itàlia, Europa Central, Rússia i l'Orient Mitjà expulsats per la pobresa, la fam i la inseguretat, i van arribar al nostre país ... Els descendents d'aquells immigrants són els que ara tornen a marxar" (Argentina: el exilio de la esperança, 12/02/02)

Encara és aviat per parlar de xifres i de la dimensió de l'efecte de la crisi sobre la emigració argentina (ja que el procés encara no està tancat). Segons Jorge Martínez, expert en migracions de la CEPAL, el cas d'argentina no ha arribat a dimensions massives. El preocupant en aquests moments no és la quantitat d'argentins que emigren ara, sinó els que s'estan plantejant de fer-ho. Cal distingir entre les aspiracions i pretensions migratòries (que en aquests moments afecten a molta gent) i la materialització de les decisions. Altres països sud-americans estan quantitativament més afectats que Argentina (els andins).

Cal tenir en compte que l'emigració actual a argentina està protagonitzada bàsicament pels sectors menys afectats per la crisi (en quant a nivell de pobresa) "se trata en gran medida de profesionales. No son personas si nentramiento, sino jóvenes que ya tienen años cursados en la universidad, profesionales jóvenes y no tan jóvenes que emigran al encontrarse con que su futuro aquí es muy desesperanzador."

Finalment, els destins principals són EEUU, Espanya, Itàlia, Alemanya i Israel.

Indonèsia

És també un país afectat per alts nivells d'endeutament (les ONG del país calculen que el servei del deute absorbeix aproximadament el 50 % del pressupost anual de despesa pública en serveis essencials com l'educació o la salut primàries). La situació d'Indonèsia es va agreujar amb la crisi del sud-est asiàtic, i des de 1995 el nombre de persones vivint en la pobresa s'ha incrementat de forma substancial (del 11% de la població vivint sota el llindar de la pobresa al 1997 al 50 % a l'any 2001). Segons el BM, entre 1997 i

1998ls salaris reals dels treballadors urbans i agrícoles s'han reduït en un 34 i un 40 % respectivament.

La crisi ha coincidit amb elevats nivells de desplaçaments de la població. En aquest cas, s'estan donant molts desplaçaments interns (camp-ciutat). Cal tenir en compte que els conflictes en diferents regions del país han generat més d'un milió de refugiats i desplaçats interns. En quant als emigrants laborals (gent a l'atur que surt del país a la recerca de feina), la meitat dels que surten legalment del país han anat a parar a Aràbia Saudita.

Nicaragua

Un altre exemple interessant és el de Nicaragua. Nicaragua és considerat un dels països més pobres i endeutats del planeta. La forta recessió econòmica que assola el país des dels anys 80, s'ha agreujat amb els Programes d'Estabilització i d'Ajust Estructural imposats pel BM i FMI a la dècada dels 90 per fer front a la crisi del deute. Els resultats han estat una disminució del tamany de l'estat i una contracció del mercat laboral. De fet, aquest és un dels països inclosos en la Iniciativa del BM i FMI per als Països Empobrits Altament Endeutats, que pretén la reducció del deute extern (HIPC), el que demostra que els nivells d'endeutament del país són, segons les mateixes IFIs, insostenibles (599.3 Deute/exportacions; 827 % deute/ingressos públics i 341.4 % deute/PNB).

En general, els intents de treure Nicaragua de la crisi han estat fallits. al 1998, s'estimava que el 80% de la població havia sofert un deteriorament de les seves condicions de vida o s'havia estancat econòmicament els darrers anys. Segons el BM, gairebé el 50 % de la població viu en condicions de pobresa i més del 17 % en condicions de pobresa extrema. El 44.9 % de la població està subempleada segons el Ministeri de Treball de Nicaragua, i el poder de compra del salari mig ha disminuït entre 1991 i 1998 un 44 % (que a la pràctica no dóna per la cistella bàsica de consum).

En aquest context, s'estima que actualment més del 10 % de la població del país (prop de mig milió d'habitants en un país de tan sols 5 milions) ha emigrat a l'exterior, fonamentalment a Costa Rica i EEUU. L'emigració, però, no és un fenomen nou en el país.

Segons diversos estudis realitzats sobre l'emigració de la població nicaragüenca a Costa Rica coincideixen a senyalar 4 etapes fonamentals de sortida d'emigrants:

1. Coincidint amb el Terratrèmol de Managua al 1972
2. A finals dels 70, quan s'intensifica la lluita armada entre sandinistes i somocistas
3. Amb el triomf del Front Sandinista (anys 80), quan els partidaris de Somoza fugen del país...
4. Després del triomf de la Unió Nacional Opositora, als anys 90 s'intensifiquen les migracions, en aquest cas fonamentalment econòmiques i laborals (recerca de feina i millors remuneracions). Als anys 80 els emigrants nicaragüencs suposaven entre el 2 i el 3% de la població, i ara són el 10%

Equador

És un dels casos més emblemàtics al estudiar les relacions entre deute i emigració. Equador es troba des de l'any 99 una greu crisi que ha suposat un dels principals factors desencadenants, segons tots els estudis, de l'increment de l'emigració a EEUU i a Europa

(Espanya n'és un exemple: al 1998 Equador era el 10è país en enviar emigrants a Espanya i actualment és el 3r, passant d'11.000 a 70.000 equatorians residint al nostre país del 97 al 2000).

La crisi de l'equador troba els seus antecedents al 82, en el procés d'ajust que s'engega amb l'objectiu d'estabilitzar els principals indicadors macroeconòmics, procés que s'intensifica a la dècada dels 90 quan comencen les reformes de tipus estructurals. Mentre la dècada dels 80 va estar marcada per la devaluació de la moneda i la persistència de la inflació, amb efectes devastadors sobre els ingressos de la població, als 90 s'introdueixen noves mesures d'ajust, flexibilitat laboral i modernització de l'estat (que, en el llenguatge neoliberal, inclou la reducció de les despeses públiques i privatitzacions). Malgrat les reformes, i al igual que en els casos d'Argentina, Indonèsia i Nicaragua, Equador no aconsegueix sortir de la crisi, patint una terrible recaiguda a finals dels 90, aguditzada per un seguit de factors:

- El conflicte armat no declarat amb el Perú en els primers mesos de 1995, que va tenir un dur efecte sobre la hisenda pública, al representar noves càrregues impositives que van gravar l'economia en els sectors mitjos.
- El Fenomen de "El niño", que va ocasionar pèrdues equivalents al 14.5% del PIB anual de 1998, va significar la pèrdua de collites, plantacions i caps de bestiar, va impossibilitar la sembra de nous productes i va forçar la immobilització d'uns altres per la destrucció de carreteres i ponts.
- La crisi financera internacional, que va generar un descens vertiginós dels ingressos per exportacions (en particular les petroleres, al caure el preu del barril de 15.25 USD a 6.95 de novembre de 1997 a desembre de 1998).
- L'impacte de la crisi asiàtica de 1997, que va agreujar la disminució d'ingressos per exportacions i va generar un procés de desconfiança dels inversors en els països en desenvolupament, el que es va traduir en una forta fugida de capitals de la regió i una creixent dificultat d'accés als mercats internacionals de capital.
- La persistència del pes del deute, el servei del qual va ascendir en 1998 a 780 milions de dòlars, equivalent a 4.9 vegades la despesa en salut i desenvolupament comunal.

Malgrat els diferents intents de superar la situació i els esforços del govern equatorià i de la comunitat internacional, la desconfiança dels agents econòmics en les possibilitats de recuperació de l'economia no va deixar de créixer, la qual cosa es deixa notar també en l'enlairament dels processos migratoris.

El país entra així l'any 2000 amb una situació econòmica i política incontrolable, en la qual s'emmarca un últim "salt al buit" del President (en les seves pròpies paraules) que, amb l'oposició de bona part del seu propi equip econòmic, anuncia l'engegada del procés de dolarització. Un cop més, els assoliments macroeconòmics de la mesura han estat més que qüestionables, mentre que les conseqüències en la capacitat adquisitiva de les capes de població més pobres han arribat a uns nivells d'extraordinària gravetat. La dolarització apareix constantment esmentada com un dels processos desencadenants de la deterioració de la qualitat de vida que ha dut a molts equatorians a emigrar.

Per una banda, està l'impacte directe de la crisi:

- Caiguda del PIB un 31 % (en dòlars) entre 1998 i 2000
- duplicació del nombre de pobres, passant de 3.9 a 8.4 milions de persones (el que significa un increment del 115 %)
- L'extrema pobresa ha augmentat del 12 al 21 % en tot el país, duplicant-se a les ciutats

- Disminució de la capacitat adquisitiva: el salari mínim a desembre del 2000 era de 117.5 dòlars, mentre que el preu de la cistella bàsica era de 260 dòlars
- Duplicació de l'atur entre 1995 i 1999, quan arriba a 14.4%
- La despesa social per habitant es redueix en un 37% entre 1996 i 1999+
- Al 199 el deute extern total supera el 100% del PIB

D'altra banda, el context econòmic es barreja amb una sensació generalitzada de desconfiança i decepció amb el govern i les institucions, tant pel tema de la corrupció com per la manca d'habilitats per treure el país de la crisi. L'opció d'emigrar apareix aleshores com la panacea per suplir, no només les necessitats bàsiques, sinó també per entreveure un horitzó on l'esperança de progrés personal i familiar sigui una possibilitat.

El cas de l'equador ens aporta també informacions sobre l'efecte de l'emigració sobre un país que travessa una crisi d'endeutament. Així l'emigració pot constituir-se com una vàlvula d'escapament per una situació, a priori insostenible.

- les xifres d'atur han experimentat un descens en el darrer any. El fet que l'emigració neta del país superi el 10% de la població econòmicament activa té més a veure amb aquest resultat que no amb una recuperació econòmica desafortunadament inexistent. És destacable el cas de la ciutat equatoriana de Cuenca, on es registra des de fa alguns anys la major sortida d'emigrants. Allà els nivells d'atur i sub-ocupació han arribat a nivells inferiors als d'abans de la crisi

- La sortida massiva de població formada, provenint de classes mitjanes, està suposant també un descens de la pressió social i una debilitació de la capacitat de mobilització de moltes organitzacions. Aquest fenomen està afavorint d'alguna manera el ressorgir del moviment indígena, donat que la seva població presenta índexs d'emigració molt menors

- Es també molt destacable el paper de les remeses enviades pels emigrants, estimades a l'any 2000 pel banc central de l'equador, en 1.350 milions de dòlars, constituint el segon ingrés nacional després del petroli. A més de satisfer les necessitats bàsiques de les famílies dels emigrants, aquests recursos tenen un impacte crucial sobre l'economia nacional, donat que suposen una entrada de divises que el país necessita desesperadament per fer front al pagament del servei del deute i de les importacions.

Debat

Segons les dades i els exemples exposats faríem diferents preguntes:

- Creieu que hi ha una relació directa entre una situació d'endeutament i un increment de l'emigració?
- La relació és directa o indirecta? o creieu que són necessàries altres circumstàncies, addicionals a l'endeutament, perquè es doni un increment de l'emigració?
- L'emigració pot suposar un efecte positiu per les economies amb problemes d'endeutament?

CONCLUSIONS: Relació entre immigració i deute

Endeutament, ajust i efecte expulsíó

El deute extern no només afecta a les migracions d'una manera directa, sinó que ho ha fet també d'una forma indirecta, a través dels efectes que han tingut per a milions de persones les mesures adoptades per solucionar la crisi de l'endeutament, particularment en el cas dels Programes d'Ajust Estructural de BM i FMI. Amb l'objectiu d'aconseguir la necessària estabilització macroeconòmica, els programes han tingut com mesures importants la reducció de la despesa pública i la flexibilització del mercat laboral, entre d'altres. A la pràctica, els resultats més característics han estat, l'augment de l'atur, el deteriorament dels salaris reals i la reducció, sovint de forma dràstica, de la provisió de serveis socials.

Per altra banda, els efectes d'aquests processos d'ajust han arribat a també a altres àmbits de rellevància evident de cara a les migracions. Per exemple mitjançant la imposició d'una liberalització comercial que ha exposat els febles sistemes agrícoles i industrials d'aquests països a la competència deslleial del mercat internacional, incrementant els nivells d'atur i generant una permanent pressió salarial a la baixa. Aquest procés s'ha vist acompanyat per una forta pressió perquè els països incrementessin les seves exportacions de cara a generar divises amb les quals assumir el pagament del deute.

Així, els préstecs d'Institucions Financeres Internacionals com el Banc Mundial van tenir un paper rellevant a l'hora d'ajudar a Vietnam a començar la producció i exportació de cafè. Fa deu anys, es tractava d'un exportador insignificant en el panorama internacional. Avui, és el segon principal productor a nivell mundial. En aquest mateix període la producció global d'aquest producte s'ha incrementat en un 15%, el que ha generat un descens dels preus encara més vertiginós, de més del 50% en els tres últims anys. Altres països productors, com Uganda, Mèxic, Haití o República Dominicana s'estan veient severament afectats. Com resultat, unes 500 famílies abandonen els conreus de Chiapas cada setmana, per a emigrar al nord del país a la recerca de treball en les explotacions de petroli de Tabasco o en les maquiladores de Tijuana. Uns altres tracten d'arribar fins els Estats Units.

Un productor de cafè en la República Dominicana ho explicava així: "no ens va massa bé aquí. Depenem del cafè però la producció ha descendit (per les plagues) i el preu és realment baix. Creo que al voltant de dos terços dels habitants de la nostra comunitat s'han marxat...".

Aquest procés migratori, va passar de ser una conseqüència no desitjada dels programes d'ajustament a reconèixer-se com un procés necessari i inevitable per les mateixes agències i institucions que van impulsar aquests programes. Així, un funcionari de USAID, parlant del Carib, admet: "Cap d'aquestes illes és viable. La millor forma de resoldre els seus problemes és subvencionar les seves exportacions i permetre que la gent emigri" . A una conclusió semblant ha arribat la cooperació espanyola en el cas del Marroc, que entre les recomanacions incloses en el programa PAIDAR-Med admet que faria mancada accelerar les migracions en la zona, tant cap a l'exterior com cap a l'interior, a causa del excessiu volum de la població que pot resultar una barrera per al desenvolupament a mitjà termini de la regió. No obstant això, els responsables de política interior d'aquests mateixos països no semblen atendre a l'excés a aquestes recomanacions...

Això ens porta a considerar l'emigració, pot ser no només com una causa de la crisi d'endeutament i de les polítiques aplicades per, teòricament, superar aquesta crisi, sinó també com una vàlvula d'escapament de les economies afectades. En aquest sentit, cal

recordar que les remeses monetàries que envien els emigrants als seus familiars constitueixen avui en dia una font cada vegada més rellevant de finançament en divises per a molts països de la perifèria, i un recurs importantíssim per fer front als pagaments de servei de deute. Tan sols a Amèrica Llatina, les remeses anuals superen el 150% del valor dels interessos pagats per la regió en concepte de deute extern durant els últims cinc anys. Segons el Banc Interamericà de Desenvolupament, Nicaragua rep en l'actualitat 345 milions de dòlars a l'any en concepte de remeses (equivalent al 14.4% del PIB). El servei anual del deute extern en els últims quatre anys va girar entorn dels 200 milions de dòlars. En aquestes circumstàncies, l'emigració proporciona als països d'origen unes divises que els resulten crucials per a poder complir amb el servei del deute, motiu pel qual s'entén que molts d'ells tanquin els ulls (i fins i tot, de manera més o menys encoberta, encoratgin) davant un fenomen que no obstant això, a la llarga, pot tenir conseqüències molt més serioses per al seu propi desenvolupament (fuga de cervells, buit generacional, situació de dependència total, etc...).

Per acabar, a mode de resum, vull destacar 4 punts:

- 1 . El deute extern i els seus efectes en la deterioració de les condicions de vida dels més pobres constitueixen un dels "efectes expulsó" que encoratja l'emigració de milions de ciutadans dels països pobres cap al món en desenvolupament.
- 2 . El conjunt de mesures establertes per la comunitat internacional per a tractar de solucionar la crisi del deute (fonamentalment els programes d'ajustament estructural) no han arribat a els resultats pretesos. Al contrari, s'han convertit en un factor que ha agreujat l'exclusió dels sectors més vulnerables, limitant la seva protecció per part de l'estat i convertint-se en un al·licient addicional per a l'emigració.
- 3 . A més de les condicions objectives, el procés migratori es veu molt influenciat per factors subjectius com la percepció que la població té referent a les expectatives del país.
- 4 . Ni l'alleugeriment del deute ni l'ajuda al desenvolupament deuen plantejar-se per part dels països desenvolupats com eines addicionals per a tractar de frenar la sortida d'emigrants des dels països pobres. L'objectiu no és parar l'emigració, sinó generar opcions per a fer realitat el dret de tota persona, estigui on estigui, a una vida digna. Tant l'augment de l'ajuda com l'alleugeriment del deute són factors necessaris per a complir aquest propòsit.